

Henryka Ilgiewicz¹

Instytut Badań Kultury Litwy, Wilno

VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Wilnie (17–20 września 1935 r.)

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przypomnienie ważnego wydarzenia w życiu naukowym i kulturalnym międzywojennego Wilna, a także jego organizatorów i uczestników. Takim wydarzeniem był VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, który odbył się w dn. 17–20 września 1935 r. w Wilnie. Przedstawiony został program obrad zjazdu, wymienieni referenci oraz wygłoszone przez nich referaty na posiedzeniach plenarnych i sekcyjnych. Uwzględnione zostały również imprezy towarzyszące zjazdowi: wystawy, wycieczki, przyjęcia itp., do których zorganizowania przyczyniły się znacznie inne instytucje i społeczne organizacje wileńskie, takie jak: Biblioteka Uniwersytecka, Archiwum Państwowe w Wilnie, Koło Historyków Studentów USB i inne.

Organizacja VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie

Zjazdy historyków polskich miały dawne tradycje. I Zjazd Historyków Polskich, zorganizowany przez Komisję Historyczną Akademii Umiejętności i Uniwersytet Jagielloński, odbył się w dn. 17–18 maja 1880 r. w Krakowie, w 400-lecie śmierci polskiego historyka i kronikarza Jana Długosza (1415–1480). II Zjazd Historyków Polskich miał miejsce we Lwowie w 1890 r. Organizatorem imprezy tym razem było powstałe w 1886 r. we Lwowie Towarzystwo Historyczne (od 1924 r. Polskie Towarzystwo Historyczne) i odtąd zjazdy historyków były ściśle powiązane z tym towarzystwem. III Zjazd Historyków Polskich obradował w 1900 r. znowu

¹ ORCID 0000-0002-4504-5638

w Krakowie². Kolejny zjazd historyków polskich, nazwany IV Powszechnym Zjazdem Historyków Polskich, odbył się dopiero w 1925 r. w Poznaniu, już w niepodległej Polsce. Na zjeździe byli obecni również uczestnicy z Wilna: profesorowie Kazimierz Chodnicki, Teofil Emil Modelski, Alfons Parczewski, a także dyrektor Archiwum Państwowego w Wilnie Wacław Gizbert-Studnicki, pedagog, działacz społeczny i oświatowy Władysław Lichtarowicz i Ewelina Wróblewska³.

V Powszechny Zjazd Historyków Polskich odbył się w 1930 roku w Warszawie. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie reprezentowali profesorowie prawa Stefan Ehrenkretz i Alfons Parczewski oraz historyk Stanisław Kościółkowski. Referaty wygłosili Ryszard Mienicki, historyk i archiwista, pracownik Archiwum Państwowego w Wilnie oraz Antoni Narwoysz, delegat nauczycieli historii szkół państwowych miasta Wilna. Podczas zjazdu podjęto uchwałę, aby w związku z przypadającą w 1935 r. 550. rocznicą zawarcia unii w Krewie (1385–1935) kolejny zjazd naukowy zorganizować w Wilnie⁴.

W celu ułatwienia organizacji zjazdów 1 maja 1926 r. powołano Stałą Delegację Zjazdów Historycznych Polskiego Towarzystwa Historycznego. W skład Delegacji wchodził przedstawiciel polskiej Akademii Umiejętności, Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. We wrześniu 1933 r. Zarząd Główny

² *Pamiętnik III Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie: urządzonego przez Towarzystwo Historyczne Lwowskie w dniach 4, 5 i 6 czerwca 1900*, t. 1: *Referaty*, Kraków 1900; t. 2: *Protokoły obrad*, Kraków, 1901.

³ *Pamiętnik IV Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925*, t. 1: *Referaty*, Lwów 1925; t. 2: *Protokoły*, wydał Kazimierz Tyszkowski, Lwów, 1927.

⁴ *Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie, 28-go listopada do 4-go grudnia 1930 r.*, t. 1: *Referaty*, Lwów 1930; t. 2: *Protokoły*, Lwów 1931.

PTH wraz ze Stałą Delegacją Zjazdów Historyków Polskich zwrócili się do oddziałów zamiejscowych z prośbą o zgłaszanie propozycji referatów mieszczących się w planowanych sekcjach: historii politycznej, historii prawa, historii społeczno-gospodarczej, historii kultury, historii wojskowości, nauk pomocniczych historii, historii starożytnej oraz nauczania historii. Z reguły nadsyłane propozycje nie wywoływały większych zastrzeżeń⁵.

Całością spraw organizacyjnych VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, który miał się odbyć w dn. 17–20 września 1935 r. w Wilnie, zawiadował Komitet Wykonawczy Zjazdu, powołany przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego. Sprawami organizacyjnymi w Wilnie zajmował się Komitet Gospodarczy, powołany 21 stycznia 1935 r. przez Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego⁶. W skład Komitetu wchodził członkowie Zarządu Wileńskiego Oddziału PTH oraz

⁵ Sierzęga Paweł, *Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Wilnie (1925–1939)*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 2022, nr 1, s. 67–68.

⁶ Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego został założony 15 lutego 1925 r. z inicjatywy profesorów historyków USB. Liczba jego członków wahała się od 26 do 54. Byli nimi nie tylko zawodowi historycy (profesorowie i asystenci USB, nauczyciele historii w szkołach średnich), ale również archiwiści, bibliotekarze i miłośnicy historii innych zawodów. Członkowie Wileńskiego Oddziału PTH prowadzili działalność odczytową, utrzymywali kontakty z władzami centralnymi i innymi oddziałami PTH, uczestniczyli w ogólnopolskich imprezach. Przewodniczącym był historyk i prawnik, prof. USB Alfons Parczewski, kilkakrotnie wybierany na to stanowisko. Po jego śmierci w 1933 r. przewodniczącym został również historyk i prawnik, prof. USB Stefan Ehrenkretz, który – stale wybierany ponownie – pozostał nim do II wojny światowej. Zobacz: *Statut Polskiego Towarzystwa Historycznego przyjęty reskryptem Województwa Lwowskiego z dnia 31 sierpnia 1924 r.*, „Kwartalnik Historyczny”, 1925, t. 39, s. 185–190; Żytkowicz Leonid, *Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego 1925–1939*, „Zapiski Historyczne”, 1986, t. 51, z. 4, s. 9–29; Ilgiewicz Henryka, *Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Annales Collegii Nobilium Opolienses”, 2021, nr 10, s. 63–84; Sierzęga Paweł, *Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Wilnie (1925–1939)*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 2022, nr 1, s. 51–79.

dokooptowani jako członkowie literat wileński Teodor Bujnicki (w charakterze referenta prasowego) i konserwator wojewódzki dr Stanisław Lorentz, który jednak w lecie 1935 r. opuścił Wilno na stałe i z tego powodu w pracach Komitetu nie brał dalszego udziału. Komitet Gospodarczy informował miejscowe społeczeństwo o zamierzonym zjeździe, starał się o odpowiednie pomieszczenia dla obrad zjazdu i jego uczestników, dbał o przygotowanie imprez towarzysko-rozrywkowych, współpracował z takimi instytucjami wileńskimi, jak Biblioteka Uniwersytecka czy Archiwum Państwowe, które zadeklarowały pomoc w organizowaniu tak ważnego wydarzenia dla życia kulturalnego i naukowego Wilna, jakim był Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Prasa wileńska życzliwie ustosunkowała się do spraw zjazdowych i umieszczała bezpłatnie wszelkie ogłoszenia i komunikaty Komitetu Gospodarczego oraz artykuły na temat nadchodzącego zjazdu⁷.

Protektorem zjazdu został minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wacław Jędrzejewicz, natomiast członkami Komitetu Honorowego Przyjęcia: senator Witold Abramowicz, inspektor armii gen. Stefan Dąb-Biernacki, prezes Dyrekcji Kolei inż. Kazimierz Falkowski, arcybiskup metropolita ks. Romuald Jałbrzykowski, wojewoda wileński Władysław Jaszczółt, prezydent m. Wilna dr Wiktor Maleszewski, prokurator Sądu Apelacyjnego Józef Przyłuski, rektor USB, prof. Witold Staniewicz, kurator Okręgu Szkolnego Wileńskiego Kazimierz Szelągowski, prezes Sądu Apelacyjnego Wacław Wyszyński, prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, prof. USB Marian Zdziechowski oraz gen. Lucjan Żeligowski⁸.

⁷ *Sprawozdanie z działalności Komitetu Gospodarczego VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, s. 763–764; *VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich*, „Słowo”, 1935, nr 244, 6 września, s. 3; *Przed Zjazdem Historyków w Wilnie*, „Słowo”, 1935, nr 252, 14 września, s. 3.

⁸ *Program VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku*, Wilno 1935, s. 2.

Otwarcie VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie

W przeddzień zjazdu, 16 września 1935 r., gdy większość osób odpowiedzialnych za jego organizację była już w Wilnie, o godz. 10.45 w Sali Seminarium Historycznego Uniwersytetu Stefana Batorego odbyło się posiedzenie Stałej Delegacji Zjazdu Historyków Polskich. Obecni byli: Leon Białkowski, Franciszek Bujak, Stefan Ehrenkreutz, Oskar Halecki, Marceli Handelsman, Kazimierz Hartleb, Stefan Inglot, Stanisław Kętrzyński, Władysław Konopczyński, Stanisław Kutrzeba, Otton Laskowski, Zygmunt Lorentz, Wincenty Łopaciński, Henryk Łowmiański, Teofil Emil Modelski, Feliks Pohorecki, Władysław Semkowicz, Adam Skałkowski, Kazimierz Tymieniecki, Kazimierz Tyszkowski, Tadeusz Urbański, Stanisław Zajączkowski, Stanisław Zakrzewski. Na posiedzeniu ustalono listę przemówień podczas otwarcia zjazdu, skład prezydium i poszczególnych sekcji oraz ostateczny program uroczystości zjazdowych. Podjęto również kwestię miejsca obrad następnego zjazdu. Po dłuższej dyskusji preliminarnie postanowiono zaproponować zwołanie następnego zjazdu historyków polskich w r. 1940 we Lwowie⁹.

Otwarcie zjazdu w dn. 17 września 1935 r. o godz. 9-tej rano poprzedziła Msza święta, odprawiona w Kaplicy Ostrobramskiej przez arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego. Po nabożeństwie uczestnicy zjazdu złożyli hołd sercu pierwszego marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, które tymczasowo znajdowało się w kościele św. Teresy. Po tym uczestnicy i goście zjazdu udali się do Sali Śniadeckich Uniwersytetu Stefana Batorego, w której o godz. 10-tej nastąpiło otwarcie VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie¹⁰.

⁹ *Sprawy Towarzystwa: Posiedzenie Stałej Delegacji Zjazdu Historyków Polskich*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 764.

¹⁰ Tamże, s. 3–4; *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 760–761.

Obrady zagaił prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego, prof. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, historyk mediewista Stanisław Zakrzewski¹¹. Powiedział on m.in.: „Odbywając zjazdy kolejno w najważniejszych ogniskach kultury polskiej, marzyliśmy od dawna, by zawitać wreszcie do Wilna i obradować tutaj pod skrzydłem dostojnych tradycji, wiążących się ze sławą nazwiska Stefana Batorego i zasłużonego biskupa Żmudzi Waleriana Protasiewicza, twórców Wileńskiej Akademii. Wspominamy z wdzięcznością nazwiska twórców historiografii litewskiej Macieja Strykowskiego i Wijuka Kojalowicza, oddajemy hołd pamięci Filomatów i Filaretów, i wielkiego Adama, i nauczyciela ich wszystkich wielkiego Joachima”¹².

Następnie prof. Zakrzewski wymienił polskich historyków, którzy badali dzieje Litwy i jej związki z Polską. Na zakończenie przemówienia przedstawił on wniosek Stałej Delegacji Zjazdów Historyków Polskich o powołanie na prezesa Zjazdu prof. Stanisława Kutrzeby, sekretarza generalnego Polskiej Akademii Umiejętności, zasłużonego badacza ustroju Polski i stosunków polsko-litewskich, wniosek został przyjęty¹³.

Po prof. Zakrzewskim głos zabrał wybrany na przewodniczącego zjazdu prof. Stanisław Kutrzeba¹⁴. Najpierw mówił on o roli historii w kształtowaniu i zachowaniu świadomości narodowej. „Historia – podkreślał mówca – obok zaspakajania ciekawości umysłu ludz-

¹¹ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich...*, s. 728; Wierzbicka Maria, *Zakrzewski Stanisław*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. Marii Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 571–572; Zajączkowski Stanisław, *Stanisław Zakrzewski 1873–1936*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 905–944; Modelski Teofil Emil, *Naukowa działalność śp. Stanisława Zakrzewskiego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1936, t. 50, s. 193–221.

¹² *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich...*, s. 728.

¹³ Tamże, s. 729–733.

¹⁴ Wierzbicka Maria, *Kutrzeba Stanisław (15.XI.1876 Kraków – 7.I.1946 tamże)*, *historyk prawa, wydawca źródeł*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. Marii Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 282–283; Biliński Piotr, *Stanisław Kutrzeba (1876–1946). Biografia naukowa i polityczna*, Kraków 2011.

kiego, obok dawania mu nauk z poznania przeszłości płynących, zwyczajnie obok mowy wspólnej, a nawet nieraz, jeśli tej wspólnej mowy brak, najistotniejszą stanowi więź, która łączy grupę ludzi w naród. Naród to ci, co byli, co są, co będą. [...] Ten łańcuch dziejów, który wiąże przeszłość przez teraźniejszość z przyszłością, świadomość tych związków, to najsilniejsza podpora świadomości narodowej. Stąd znaczenie nauki historii jako objawu kultury w ogóle, a kultury narodowej w szczególności, i jako jednego z najistotniejszych składników narodowej łączności”¹⁵. Następnie prof. Kutrzeba omówił główne kierunki badań prowadzonych przez polskich historyków, ich osiągnięcia i trudności, z jakim się spotykają¹⁶.

Po tym wystąpieniu kolejno przemawiali i złożyli życzenia uczestnikom zjazdu m.in. następujący mówcy: minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wacław Jędrzejewicz, rektor Uniwersytetu Stefana Batorego prof. Witold Staniewicz, prezydent m. Wilna dr Wiktor Maleszewski, prof. Władysław Semkowicz w imieniu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, prof. Franciszek Bujak w imieniu Towarzystwa Naukowego we Lwowie, prof. Marceli Handelsman w imieniu Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, prof. Kazimierz Tymieniecki w imieniu Uniwersytetu Poznańskiego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, prof. Marian Zdziechowski w imieniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, prof. Stefan Ehrenkreutz w imieniu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, prof. Alfons Mańkowski w imieniu Towarzystwa Naukowego w Toruniu¹⁷.

Po zakończeniu przemówień i odczytaniu przez Sekretarza Generalnego dr. Kazimierza Tyszkowskiego licznych depesz powitalnych z kraju i zagranicy, prof. Ludwik Kolankowski z Warszawy wygłosił referat pt. „Jagiellonowie i unia”¹⁸.

¹⁵ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich...*, s. 734–735.

¹⁶ Tamże, s. 736–741.

¹⁷ Tamże, 741–748.

¹⁸ *Program VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 9; *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 751.

Obrady w sekcjach

Po południu w dn. 17 września 1935 r. rozpoczęły się obrady w sekcjach. Działo osiem sekcji: I – Historia polityczna, II – Historia prawa, III – Historia społeczna i gospodarcza, IV – Historia kultury, V – Historia wojskowości, VI – Nauki pomocnicze historii, VII – Historia starożytna, VIII – Nauczanie historii¹⁹.

Sekcja I – Historia polityczna (przewodniczący Ludwik Kolanowski, zastępcy: Janusz Iwaszkiewicz, Władysław Konopczyński, Marian Kukiel, Ryszard Mienicki, Adam Skałkowski, sekretarze: Karol Górski, Kazimierz Lepszy, Ludwik Widerszal) obradowała w dn. 17–20 września 1935 r. Na pięciu posiedzeniach tej sekcji wygłoszono następujące referaty: 1. Stanisław Zajączkowski „Przegląd badań nad dziejami Litwy do roku 1385”; 2. Oskar Halecki „Przegląd badań nad dziejami Litwy 1385–1569”; 3. Ryszard Mienicki „Przegląd badań nad dziejami Litwy 1569–1695”; 4. Władysław Konopczyński „Przegląd badań nad dziejami Litwy w XVIII wieku (1696–1795)”; 5. Marcei Handelsman „Polityka słowiańska Polski XVIII i XIX wieku”; 6. Olgierd Górka „Optymizm a pesymizm w historiografii. Odwrócenie pojęć”; 7. Władysław Wielhorski „Warunki rozwoju świadomości narodowej Litwinów i powstania współczesnego państwa litewskiego (1861–1920)”; 8. Antoni Łuckiewicz „Narodowolcy Białorusini i ich organ „Homan” (Przyczynek do ewolucji ideologii politycznej Białorusinów w XIX w.)”; 9. Witold Ziembicki „Barbara Radziwiłłówna w oświeceniu lekarskim”; 10. Henryk Mościcki „Przegląd badań nad dziejami Litwy po rozbiorach do roku 1905 (w opracowaniu wspólnym z Januszem Iwaszkiewiczem)”; 11. Karol Maleczyński „Sprawa chrztu i apostazji Mendoga w świetle krytyki dokumentów”; 12. Anna Strzelecka „Kobieta w polityce dynastycznej i w życiu dworskim za panowania Władysława Jagiełły”; 13. Jadwiga Le-

¹⁹ *Program VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku*, Wilno 1935; *VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 816–819.

chicka „Stronnictwa polityczne i opozycja litewska w latach 1725–1736”; 14. Władysław Konopczyński „Udział Korony i Litwy w tworzeniu wspólnej polityki zagranicznej (1569–1795)”; 15. Jan Dąbrowski „Zagadnienie czarnomorskie w XIV i XV wieku”; 16. Stanisław Bodniak „Prusy Królewskie wobec unii z Koroną”. W dyskusji zabierali głos Michał Brensztejn, Henryk Łowmiański, Jan Adamus, Henryk Batowski, Janusz Iwaszkiewicz, Ludwik Kolankowski, Władysław Konopczyński, Stanisław Kutrzeba, Adam Lewak, Wanda Maciejewska, Adam Skałkowski, Jan Stankiewicz, Michał Szulkin, Kazimierz Tyszkowski, Stanisław Zakrzewski, Piotr Żukowski²⁰.

Sekcja II – Historia prawa (przewodniczący Józef Siemieński, zastępcy: Iwo Jaworski, Henryk Łowmiański, sekretarze: Jan Adamus, Karol Koranyi) w dn. 18–20 września miała trzy posiedzenia, na których referaty wygłosili: 1. Stanisław Kutrzeba „Charakter prawny związku Polski z Litwą”; 2. Jan Adamus „O prawno-państwowym stosunku Litwy do Polski”; 3. Henryk Łowmiański „Zagadnienie feudalizmu w Wielkim Księstwie Litewskim”; 4. Iwo Jaworski „Zagadnienie feudalizmu litewskiego i zachodniego”; 5. Wincenty Hryszkiewicz „Rola ziem białoruskich w uniach polsko-litewskich”; 6. Stefan Ehrenkreutz „Zagadnienie wpływu prawa rzymskiego na statuty litewskie”; 7. Wojciech Hejnosz „Statuty litewskie a prawo polskie”. W dyskusji nad referatami zabierali głos: Jan Adamus, Juliusz Bardach, Stefan Ehrenkreutz, Oskar Halecki, Karol Koranyi, Stanisław Kutrzeba, Henryk Łowmiański, Karol Maleczyński, Tadeusz Manteuffel, Waclaw Olszewicz, Józef Siemieński, Jan Stankiewicz, Kazimierz Tymieniecki²¹.

Sekcja III – Historia społeczna i gospodarcza (przewodniczący Jan Rutkowski, zastępca: Stanisław Arnold, sekretarze: Stefan Inglot, Seweryn Wysłouch) odbyła trzy posiedzenia, jedno 17 września i dwa 19 września. Wysłuchano osiem referatów: 1. Franciszka Bujaka „Źródło do historii ludności w Polsce”; 2. Romana Jakimo-

²⁰ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 751.

²¹ Tamże, s. 752–753.

wicza „Wschodnia granica osadnictwa mazowieckiego w X i XI w. z Jaćwieżą i Rusią i zasięg kolonizacji mazowieckiej na wschodzie”; 3. Jana Rutkowskiego „Badania nad dochodami wielkiej własności ziemskiej w Polsce w czasach nowożytnych”; 4. Stefana Ingłota „Postulaty w sprawie badań nad rozwojem i organizacją wielkiej własności w Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych”; 5. Michała Janika „Sprawa ludowa na Litwie w XIX wieku”; 6. Stanisława Arnolda „Historia cen – metoda badań”; 7. Jana Wiśniewskiego koreferat odczytany w zastępstwie nieobecnego koreferenta przez S. Arnolda; 8. Olgierda Czarnowskiego „Metoda historyczna obliczenia liczebności polskiej zamieszkałej na terytorium dawnej Litwy i Rusi pod zaborem rosyjskim”.

W dyskusji brali udział Stanisław Arnold, Karol Buczek, Stefan Ehrenkreutz, Stanisław Herbst, Stefan Ingłot, Ludwik Krzywicki, Tadeusz Manteuffel, Jerzy Orda, Jan Rutkowski, Józef Siemieński, Witold Staniewicz, Janina Studnicka, Michał Szulkin, Kazimierz Tymieniecki, Kazimierz Tyszkowski, Piotr Żukowski²².

Sekcja IV – Historia kultury (przewodniczący Stanisław Kot, zastępca: Kazimierz Hartleb, sekretarze: Władysław Tomkiewicz, Władysław Bogatkiewicz) obradowała w dn. 18–19 września. Na trzech jej posiedzeniach referaty wygłosili: 1. Stanisław Kot „Rzecz o życiu umysłowym na Litwie w stuleciu reformacji i humanizmu 1530–1630”; 2. Władysław Bogatkiewicz „Aleksander I na Litwie”; 3. Oskar Halecki „Dzieje unii kościelnej w Wielkim Księstwie Litewskim do roku 1596”; 4. Władysław Tomkiewicz „Dzieje unii kościelnej w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1596–1795”; 5. Aleksander Kossowski „Stan dotychczasowych badań nad dziejami protestantyzmu na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego”; 6. Kazimierz Hartleb „Zagadnienie reformacji na ziemiach polsko-litewskich”; 7. Henryk Ułaszyn „O niektórych potrzebach naszych uniwersytetów”. W dyskusji nad referatami głos zabierali: Michał Ambros, Walerian Charkiewicz, Aleksy Deruga, Oskar Halecki, Kazimierz Hartleb, Aleksander Kossowski, Stani-

²² Tamże, s. 753–754.

sław Kot, Kazimierz Lepszy, Wincenty Łopaciński, Zofia Olszawska-Skowrońska, Jerzy Orda, Kazimierz Tyszkowski²³.

Sekcja V – Historia wojskowości (przewodniczący ppłk. dypl. Edward Perkowicz, kierownik Wojskowego Biura Historycznego w Warszawie, zastępcy: gen. Marian Kukiel, major Otton Laskowski, płk. Bronisław Pawłowski, sekretarze: kpt. Jan Giergielewicz, Stanisław Płoski, kpt. Marek Różycki) odbyła wszystkiego dwa posiedzenia – 17 oraz 20 września. Na pierwszym posiedzeniu w dn. 17 września uczestnicy najpierw uczcili przez powstanie pamięć szefa Wojskowego Biura Historycznego śp. gen. Juliana Stachewicza. Następnie wysłuchali referatu Ottona Laskowskiego „Odrębność staropolskiej sztuki wojennej” i koreferatu Mariana Kukiela na ten sam temat. Na drugim posiedzeniu w dn. 20 września Marian Kukiel wygłosił referat „Litwa i Białoruś a wojska napoleońskie 1812 roku”, Janusz Iwaszkiewicz – koreferat na ten temat. W dyskusji wzięli udział: Jan Dąbrowski, Stanisław Herbst, Henryk Mościcki, Jan Pachonński, Stanisław Płoski, Adam Skałkowski, Zdzisław Żmigryder-Konopka²⁴.

Sekcja VI – Nauki pomocnicze historii (przewodniczący Władysław Semkowicz, zastępcy: Leon Białkowski, Jan Jakubowski, Ryszard Mienicki, Teofil Emil Modelski, Witold Suchodolski, sekretarze: Karol Buczek, Jadwiga Karwasińska, Feliks Pohorecki) obradowała w dn. 18–20 września.

Jej członkowie zbierali się na posiedzenia trzy razy, wysłuchali i przedyskutowali siedem referatów: 1. Władysława Semkowicza „Mapa historyczna diecezji wileńskiej”; 2. Ryszarda Mienickiego „Archiwa Wielkiego Księstwa Litewskiego”; 3. Jana Adamusa „O archiwa miejskie i gminne”, 4. Feliksa Pohoreckiego „Teki i zbiory Żegoty Onacewicza (próba rekonstrukcji)”; 5. Jana Adamusa „Wydawnictwa źródeł do historii Litwy”; 6. Koreferatu Władysława Semkowicza; 7. Heleny Więckowskiej „W sprawie wydania emigracyjnej korespondencji Joachima Lelewela”. W dyskusji

²³ Tamże, s. 754.

²⁴ Tamże, s. 754–755.

nad referatami wzięli udział: Karol Buczek, major Adam Englert, Wacław Gizbert-Studnicki, Jan Jakubowski, Henryk Łowmiański, Adam Łysakowski, Ryszard Mienicki, Mieczysław Niwiński, ks. Zdzisław Obertyński, Helena Piskorska, Feliks Pohorecki, Antoni Rybarski, Władysław Semkowicz, Witold Suchodolski, Tadeusz Turkowski²⁵.

Sekcja VII – Historia starożytna (przewodniczący Ludwik Piotrowicz, zastępca Tadeusz Wałek-Czernecki, sekretarze: Kazimierz Zakrzewski, Zdzisław Żmigryder-Konopka) obradowała w dn. 18–20 września. Na trzech jej posiedzeniach referaty wygłosili: 1. Kazimierz Zakrzewski „Upadek cesarstwa rzymskiego i kultury antycznej”; 2. Ludwik Piotrowicz „Położenie ludności rolniczej w okresie późnego cesarstwa rzymskiego”; 3. Tadeusz Wałek-Czernecki „Istota i znaczenie dziejowe dyktatury i cezaryzmu”; 4. Zdzisław Żmigryder-Konopka „Dyktatura i cezaryzm”; 5. Edmund Stein „Hellenizm a judaizm”; 6. Ks. Szczepan Szydelski „Hellenizm a judaizm”. W dyskusji nad referatami zabierali głos: Konstanty Chyliński, Józef Dutkiewicz, ks. Walerian Meyszto-wicz, Jerzy Orda, Mieczysław Stanisław Popławski, Edmund Stein, Tadeusz Wałek-Czernecki, Piotr Żukowski²⁶.

Sekcja VIII – Nauczanie historii (przewodniczący Jan Dąbrowski, zastępcy: Wisława Knapowska, Wanda Moszczeńska, Halina Mrozowska, Czesław Nanke, Hanna Pohoska, ks. Bolesław Żehudzie-wicz, sekretarze: Józef Dutkiewicz, ks. Bolesław Żehudzie-wicz, Ewa Maleczyńska, Marian Tyrowicz) w dn. 18–19 września cztery razy zbierała się na posiedzenia, podczas których referaty wygłosili: 1. Hanna Pohoska „Program historii w liceum”; 2. Józef Dutkiewicz „Cele nauczania historii w liceum”; 3. Franciszek Bu-jak „Przygotowanie naukowe nauczycieli historii”; 4. Wisława Knapowska „Przygotowania dydaktyczne nauczyciela historii”; 5. Halina Mrozowska „Wartości i niebezpieczeństwa nowego pro-gramu historii w szkołach średnich”; 6. Karol Buczek „Zagadnienia

²⁵ Tamże, s. 755.

²⁶ Tamże, s. 755–756.

regionalizmu w nauczaniu historii w szkole średniej”. Po każdym z referatów następowała ożywiona dyskusja, podczas której głosy zabierali: Jan Dąbrowski, Józef Dutkiewicz, Adolf Hirszberg, Jakub Hoffmann, Stanisław Hoszowski, Wisława Knapowska, Żanna Kormanowa, Ewa Maleczyńska, Wanda Moszczeńska, Halina Mrozowska, Hanna Pohoska, Władysław Semkowicz, Józef Siemieński, Maria Strońska, Helena Witkowska, Józef Zieliński²⁷.

Na osobne omówienie, zdaniem wielu polskich badaczy, zasługuje udział uczonych wileńskich w obradach VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich. Podczas zjazdu, w trakcie posiedzeń sekcyjnych, wystąpiło dziesięciu prelegentów z Wilna, którzy łącznie wygłosili trzynaście referatów oraz jeden koreferat. W Sekcji I – Historii politycznej zaprezentowano pięć referatów: profesorów USB Stanisława Zajączkowskiego i Janusza Iwaszkiewicza, historyka i archiwisty, pracownika Archiwum Państwowego w Wilnie Ryszarda Mienickiego, dyrektora Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej i Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie Władysława Wielhorskiego oraz prezesa Białoruskiego Towarzystwa Naukowego i kustosa Białoruskiego Muzeum im. Jana Łuckiewicza w Wilnie Antoniego Łuckiewicza. W Sekcji II – Historii prawa przedstawiono cztery referaty: wykładowców USB Jana Adamusa, Henryka Łowmiańskiego i Iwona Jaworskiego oraz działacza białoruskiego i nauczyciela Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie Wincentego Hryszkiewicza. W Sekcji VI – Nauk pomocniczych historii wygłoszono trzy referaty: jeden autorstwa Ryszarda Mienickiego oraz dwa Jana Adamusa. Ponadto w Sekcji V – Historii wojskowości Janusz Iwaszkiewicz przedstawił jeden koreferat.

W pozostałych sekcjach wilnianie nie wygłaszali referatów, choć część z nich uczestniczyła w obradach jako słuchacze, zabierając głos w dyskusjach. Warto dodać, że 21 września 1935 r., podczas inauguracyjnego posiedzenia Grodzieńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, w którym brało udział wielu

²⁷ Tamże, s. 756–757.

uczestników zjazdu, prof. Stanisław Kościałkowski wygłosił odczyt pt. „Rzut oka na działalność Antoniego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego litewskiego”²⁸.

Późniejsi badacze polscy różnie oceniali udział historyków wileńskich w VI Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich. Profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i pracownik Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, Leonid Żytkowicz, uznał liczbę wygłoszonych przez wilnian referatów za niewystarczającą, przypuszczał on, że środowisko wileńskie zachowało wobec zjazdu pewną rezerwę. Do takiego wniosku doszedł po analizie korespondencji przechowywanej w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie – listów pełniącego obowiązki przewodniczącego Wydziału Wykonawczego Stanisława Zajączkowskiego do sekretarza generalnego zjazdu, Kazimierza Tyszkowskiego. Zajączkowski nie szczędził w nich ostrych słów pod adresem wileńskich kolegów, co wskazuje na napięcia panujące wówczas w tamtejszym środowisku historycznym.

„Bo czymże innym można wyjaśnić, że prof. Kościałkowski nie przyjął szaczonej propozycji wygłoszenia referatu o Lelewelu na posiedzeniu plenarnym, inauguracyjnym lub zamykającym Zjazd?” – pisał Żytkowicz. Według jego własnych wspomnień (Żytkowicz był uczniem Kościałkowskiego²⁹) profesor żywił głęboki kult dla pamięci Lelewela, dobrze znał jego dorobek naukowy i trafnie ocenił jego rolę w społeczeństwie, mając na ten temat własny, prze-

²⁸ Tamże, 762.

²⁹ Żytkowicz Leonid, *Moje wspomnienia o profesorach historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. Ludwik Piechnik i Kazimierz Puchowski, Kraków 1996, s. 61–64; Alexandrowicz Stanisław, *Profesor Leonid Żytkowicz (17 lipca 1910 – 4 grudnia 1991)*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica”, 1994, t. 6, s. 3–10; Piątkowski Andrzej, *Zarys życia i działalności Profesora Leonida Żytkowicza*, „Czasy Nowożytny”, 2000, t. 9/10, s. 9–15; Kozłowski Michał, *Wychowawca i nauczyciel. O uczniach Stanisława Kościałkowskiego*, [w:] *Stanisław Kościałkowski pamięci przywrócony*, red. Małgorzata Dąbrowska, Warszawa–Łódź 2016, s. 130–179.

myślany pogląd. Przygotowanie odczytu – w przekonaniu Żytkowicza – nie stanowiłoby więc dla Kościałkowskiego żadnego problemu³⁰.

Sam Kościałkowski widział to jednak inaczej. W liście do Kazimierza Tyszkowskiego, przytoczonym przez Pawła Sierżęęę, wyjaśniał powody odmowy wygłoszenia referatu o Joachimie Lelewelu. Jego zdaniem referaty zjazdowe, zwłaszcza te przeznaczone na posiedzenia plenarne, powinny ściśle wiązać się z aktualnymi badaniami i zainteresowaniami prelegenta, gdyż tylko wtedy mogą mieć rzeczywistą wartość i wnieść coś nowego, pozostawiając trwałe ślad. Przyznawał szczerze, że działalnością i życiem Lelewela nie zajmował się bliżej poza jednym dawnym odczytem oraz wykładami z historiografii, dlatego nie mógłby powiedzieć o nim nic nowego ani szczególnie interesującego. Ponadto, jako człowiek wyjątkowo skromny, uważał, że odczyt plenarny powinien wygłosić uczony o bardziej znanym nazwisku, a on do takiej roli rzekomo się nie nadawał³¹.

Mimo odmowy udziału w sesji plenarnej, Kościałkowski aktywnie uczestniczył w przygotowaniach do zjazdu. Opracował i wygłosił 21 września 1935 r. odczyt w Grodnie, podczas inauguracyjnego posiedzenia Grodzieńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Pomagał również w organizowaniu kącika poświęconego podskarbiemu nadwornemu litewskiemu Antoniemu Tyzenhauzowi (1733–1785) na wystawie „Polska i Litwa w łączności dziejowej do roku 1863”, zorganizowanej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie z okazji Zjazdu. Oprowadzał także uczestników po Wilnie, Cmentarzu Na Rossie oraz po Grodnie³².

³⁰ Żytkowicz Leonid, *Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego...*, s. 21–22.

³¹ Sierżęga Paweł, *Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Wilnie...*, s. 71.

³² Brensztejn Michał, *Wystawa historyczna „Polska i Litwa w łączności dziejowej” (do roku 1863) w Wilnie we wrześniu 1935*, Wilno 1936 (Wydawnictwa Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, nr 10); Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji:*

Współczesna polska badaczka Alina Czapiuk stwierdziła, że historycy wileńscy aktywnie uczestniczyli w obradach VI Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich. Szczególną aktywność przejawili w pracach Sekcji II – Historii prawa, gdzie Henryk Łowmiański i Iwo Jaworski przedstawili charakterystyczne cechy feudalizmu w Wielkim Księstwie Litewskim oraz porównali procesy społeczne zachodzące w WKL z feudalizmem zachodnioeuropejskim. Czapiuk oceniała to jako udaną próbę badań komparatystycznych, niezwykle istotnych dla pogłębionego poznania historycznego³³. Zdaniem tej badaczki na uwagę zasługiwał również referat Wincentego Hryszkiewicza wygłoszony w tejże sekcji. Podjął on temat dotąd w ogóle nieomawiany – rolę ziem białoruskich w uniach polsko-litewskich³⁴.

Według współczesnego historyka Pawła Sierżęgi środowisko wileńskie wypadło na VI Zjeździe stosunkowo dobrze – pod względem liczby wystąpień porównywalnie z takimi ośrodkami akademickimi, jak Lwów czy Kraków, wyraźnie słabiej niż Warszawa, ale lepiej niż Poznań czy Lublin. Sierżęga podkreślał, że zarówno Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, jak i całe środowisko historyków wileńskich w okresie międzywojennym znajdowało się dopiero w fazie organizacji, nie mogło więc konkurować poziomem badań z Krakowem, Lwowem czy Warszawą.

O relatywnej słabości środowiska świadczył również fakt, że we władzach VI Zjazdu Historyków Polskich Wilno było reprezentowane bardzo skromnie. Prezesem Zjazdu został – o czym już była mowa – krakowski historyk prawa Stanisław Kutrzeba, sekretarzem generalnym – nowożytnik Kazimierz Tyszkowski ze Lwowa, a spośród liczного grona wiceprezesów (Franciszek Bujak – Lwów,

wspomnienia uczestnika Zjazdu Historyków Polskich z 17–20 września 1935, Pełpin 1936.

³³ Czapiuk Alina, *Spotkanie historyków w międzywojennym Wilnie. O VI Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich*, „Białostockie Teki Historyczne”, 2010, t. 8, s. 161.

³⁴ Tamże, s. 162.

Oskar Halecki – Warszawa, Marcei Handelsman – Warszawa, Stanisław Kętrzyński – Warszawa, Władysław Konopczyński – Kraków, Władysław Semkowicz – Kraków, Kazimierz Tymieniecki – Poznań) jedynie Stefan Ehrenkreutz reprezentował Wilno. Podobnie wyglądała sytuacja wśród przewodniczących sekcji: Sekcji I – Historii politycznej przewodniczył Ludwik Kolankowski; Sekcji II – Historii prawa – Józef Siemieński; Sekcji III – Historii społecznej i gospodarczej – Jan Rutkowski; Sekcji IV – Historii kultury – Stanisław Kot; Sekcji V – Historii wojskowości – Edward Perkowicz; Sekcji VI – Nauk pomocniczych historii – Władysław Semkowicz; Sekcji VII – Historii starożytnej – Ludwik Piotrowicz; Sekcji VIII – Nauczania historii – Jan Dąbrowski³⁵.

Ostatnie posiedzenie plenarne i zamknięcie zjazdu

Czwartego dnia obrad, 20 września 1935 r., przed południem w Sali Śniadeckich USB odbyło się ostatnie posiedzenie plenarne i zamknięcie zjazdu. Prezes zjazdu Stanisław Kutrzeba zamykając obrady konstatował, że na zjazd do Wilna przybyło 618 osób: historyków naukowców, pedagogów i miłośników historii ojczystej. Wygłoszono przeszło 50 referatów, przedyskutowano szereg ważnych zagadnień, uchwalono wiele różnych rezolucji. Frekwencja na poszczególnych posiedzeniach sekcji była bardzo duża. Najliczniejszy był udział w sekcjach historii politycznej (100–150 osób) i historii wojskowości oraz w sekcji pedagogicznej (VIII. Nauczania historii). Na sekcjach specjalnych było nieco mniej uczestników, ale zawsze sale licznie się zapełniały. Jeśli chodzi o główny cel Zjazdu, czyli specjalne omówienie stosunków polsko-litewskich i w ogóle Litwy, to rzeczywiście większa część referatów była poświęcona Litwie. W Sekcji I ważne miejsce zajął dokładny przegląd wydanych dotąd prac dotyczących Litwy. Szczególne zainteresowanie wzbudził temat wywołujący od dawna wiele sporów,

³⁵ Sierżęga Paweł, *Odział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Wilnie...*, s. 73–74.

mianowicie kwestia przyczyn upadku Rzeczypospolitej. Zdaniem Kutrzeby, jak i dawniej, tak i teraz mogliśmy skonstatować, że na tę sprawę bardzo są różne poglądy, których przeciwnicy bronili z całą siłą swych przekonań.

Sprawy litewskie były poruszane przez referentów i dyskutantów także w innych sekcjach. W Sekcji II rozpatrywano charakter prawny związku Polski z Litwą oraz zagadnienia dotyczące feudalizmu w Wielkim Księstwie Litewskim. W Sekcji IV omówiono dzieje życia umysłowego na Litwie w XVI i XVII w. oraz unię kościelną, w Sekcji V – udział Litwy w wojnie 1812 roku. Na zakończenie prof. Kutrzeba z uznaniem stwierdził, że nie unikano podnoszenia kwestii trudnych i zawiłych, co daje poczucie wartości polskiej nauki historycznej³⁶.

Następnie sekretarz generalny dr Kazimierz Tyszkowski odczytał ważniejsze uchwały poszczególnych sekcji. Po tym przewodniczący zjazdu w serdecznych słowach podziękował wszystkim organizatorom i uczestnikom zjazdu w Wilnie. Kolejny powszechny zjazd historyków polskim postanowiono zwołać w 1940 r. we Lwowie, jednak nie odbył się on z powodu wybuchu II wojny światowej³⁷.

Imprezy towarzyszące Zjazdowi

Z okazji zjazdu zorganizowano liczne imprezy towarzyszące. W przeddzień otwarcia zjazdu, tj. 16 września o godz. 20-tej w lokalu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej i Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie odbyła się herbatka zapoznawcza uczestników zjazdu, zorganizowana staraniem Komitetu Gospodarczego przy udziale członkiń Koła Historyków Nauczycieli Szkół Średnich w Wilnie³⁸.

³⁶ Tamże, s. 758.

³⁷ Tamże, s. 757–760.

³⁸ Tamże, s. 760.

Pierwszego dnia obrad (17 września) po zakończeniu posiedzenia plenarnego dostojni goście i uczestnicy zjazdu udali się do Sali Franciszka Smuglewicza w Bibliotece Uniwersyteckiej na otwarcie wystawy „Polska i Litwa w łączności dziejowej do roku 1863”. Eksponowano na niej dokumenty archiwalne, druki, przedmioty muzealne zarówno wileńskie, jak i nadesłane z innych archiwów, bibliotek i muzeów polskich. Na przykład na prośbę organizatorów wiele wartościowych eksponatów na wystawę przysłały następujące placówki: Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie, Muzeum im. Książąt Lubomirskich we Lwowie, Archiwum Ordynacji Nieświeskiej Książąt Radziwiłłów, Biblioteka i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie³⁹. Eksponaty (rękopisy, dokumenty lub ich kopie, starodruki, portrety, ryciny, monety, pieczęcie, mapy) zgrupowano na wystawie według porządku chronologicznego, uwypatniając najważniejsze wydarzenia w dziejach Wielkiego Księstwa Litewskiego od unii krewskiej do powstania styczniowego⁴⁰. Szczególne miejsce na wystawie wydzielono dokumentom

³⁹ Muzeum Książąt Czartoryskich do dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie [o wysłaniu eksponatów na wystawę „Polska i Litwa w łączności dziejowej”], Kraków, dn. 26 sierpnia 1935 r., Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščiu skyrius (Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, Dział Rękopisów, dalej: VUB, RS), F47–852/23, k. 58; Muzeum im. Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie do Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej [potwierdza odbiór portretu Jana Karola Chodkiewicza, wypożyczonego Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie na wystawę historyczną], Lwów, 18 X 1935, VUB, RS, F47–852/23, k. 104; Archiwum Ordynacji Nieświeskiej Książąt Radziwiłłów do Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie [komunikuje o przesłaniu eksponatów na wystawę „Polska i Litwa w łączności dziejowej”], Nieśwież-Zamek, dn. 5 sierpnia 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 104; Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie Adam Łysakowski do Dyrekcji Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie [o wysłaniu z powrotem eksponatów, wypożyczonych na wystawę w Wilnie], Wilno, dn. 5 X 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 104.

⁴⁰ Brenszejn Michał, *Wystawa historyczna „Polska i Litwa w łączności dziejowej” (do roku 1863) w Wilnie we wrześniu 1935*, Wilno 1936 (Wydawnictwa Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, nr 10).

i pamiątkom dotyczącym dziejów unii polsko-litewskiej oraz jej twórców. W osobnej gablocie znajdowały się dwa oryginalne pergaminowe akty Unii Horodelskiej z roku 1413 – akt Jagiełły i Witolda z dwiema pieczęciami woskowymi oraz akt panów litewskich z ocalałymi pieczęciami (było ich 31), zawieszonymi na paskach pergaminowych (ze Zbiorów Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie). Po bokach leżały dwie fotografie naturalnej wielkości, z jednej strony aktu panów polskich Unii Horodelskiej, z drugiej – aktu panów litewskich Unii Lubelskiej z roku 1569. Całość dopełniały wywieszane nad gablotą: reprodukcja obrazu Jana Matejki *Unia Lubelska*, portret króla Zygmunta Augusta, powiększony z litografii wileńskiej Jerzego Oziębłowskiego, mały portrecik tego króla, malowany na blasze miedzianej przez nieznanego artystę około 1570 r. (wypożyczony przez Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie) oraz olejny portret Barbary Radziwiłłówny, malowany prawdopodobnie w pierwszej połowie XVIII wieku. Nieopodal stał mały model pomnika Unii Lubelskiej w Lublinie⁴¹.

Sporo miejsca na wystawie poświęcono osobie króla Stefana Batorego i czasom jego panowania. Wystawiono wiele rzadkich wizerunków samego króla i osób wybitniejszych z jego otoczenia, niektóre źródła rękopiśmienne oraz liczne druki z tej epoki, wydane w Krakowie i Wilnie. Oddzielnie zgrupowano eksponaty obrazujące dzieje Uniwersytetu Wileńskiego od jego założenia w 1579 r. do zamknięcia przez władze carskie w 1832 r. Eksponowano dokumenty i manuskrypty, zachowane księgi z biblioteki króla Zygmunta Augusta, подарowane w 1571 r. Kolegium Jezuickiemu w Wilnie, rzadkie druki z wileńskiej drukarni akademickiej, ponadto wizerunki osób związanych z Uniwersytetem Wileńskim. Całość dopełniały wystawione medale jubileuszowe⁴².

O braterstwie broni Litwy i Korony Polskiej we wszystkich walkach o niepodległość oraz wspólnej martyrologii w czasach zaboru rosyjskiego przypominały eksponowane na wystawie dokumenty,

⁴¹ Tamże, s. 5–6.

⁴² Tamże, s. 7–9.

wizerunki, druki (uniwersały, ulotki, rozkazy, raporty) i pamiętki o powstaniu kościuszkowskim w 1794 r., wyprawie Napoleona na Moskwę w 1812 r., procesach Filomatów i Filaretów, powstaniu listopadowym, sprzysiężeniach polistopadowych, powstaniu styczniowym oraz surowych represjach popowstaniowych⁴³.

Na wystawie zaprezentowano również bogatą literaturę historyczną. Druki dawne (170 dzieł), pochodzące z XVI–XVIII wieków wystawiono razem z rękopisami i innymi pamiętkami w poszczególnych działach, nowszą literaturę historyczną (ponad 250 dzieł) ułożono oddzielnie według zagadnień w porządku chronologicznym, wydzielając dzieła treści ogólnej, wydawnictwa zbiorowe, edycje źródeł, opracowania dziejów politycznych, prawno-ustrojowych, gospodarczych i kulturalnych. W oddzielnych grupach zebrano także najnowsze prace historyczne wileńskie, najnowsze wydawnictwa kowieńskie w języku litewskim i publikacje wszystkich zjazdów historyków polskich⁴⁴.

Wystawę z dużym zainteresowaniem oglądali i wysoko ocenili najpierw uczestnicy zjazdu. „Zwiedzanie wystawy dającej w pięknym estetycznym układzie to, co najbardziej charakterystyczne i ciekawe, sprawiała, że poszczególne momenty rozwoju dziejowego polsko-litewskiego żywo stanęły w pamięci” – wspominał jeden z uczestników zjazdu, polski historyk Kościoła katolickiego, członek Polskiej Akademii Umiejętności, ks. Alfons Mańkowski (1870–1941)⁴⁵.

Wystawa trwała również po zakończeniu zjazdu (do 29 września 1935 r.) i była dostępna codziennie (włącznie z niedzielami) od godz. 10-ej do 19-ej. Wstęp był wolny. Zwiedziło ją prawie 4 tys. osób, w tym: studenci i pracownicy Uniwersytetu Stefana Batore-

⁴³ Tamże, s. 13–15.

⁴⁴ Tamże, s. 16.

⁴⁵ Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji: wspomnienia uczestnika Zjazdu Historyków Polskich z 17–20 września 1935*, Pelpin 1936, s. 13.

go, nauczyciele i uczniowie oraz wiele innych osób interesujących się wspólną historią Polski i Litwy⁴⁶.

Pierwszego dnia obrad o godz. 20-tej uczestnicy zjazdu zostali zaproszeni na raut w Pałacu Reprezentacyjnym (obecnie Pałac Prezydencki)⁴⁷.

Drugiego dnia (18 września 1935) o godz. 12-tej uczestnicy zjazdu i goście wzięli udział w uroczystym poświęceniu nowego gmachu Archiwum Państwowego przy ul. Słowackiego 8 (obecnie Mindaugo 8) w Wilnie. Obrzędu poświęcenia dokonał ks. prof. Leon Puciata. Następnie przewodniczący zjazdu prof. Stanisław Kutrzeba wygłosił przemówienie, podkreślając rolę archiwum jako warsztatu badań historycznych i warunki niezbędne, żeby tę rolę archiwum z powodzeniem mogło spełnić. Głos zabierali również: naczelny dyrektor archiwów państwowych Witold Suchodolski, rektor USB Witold Staniewicz, dyrektor Archiwum Państwowego w Wilnie Wacław Gizbert-Studnicki.

Po zakończeniu przemówień uczestnicy uroczystości zwiedzili wystawę, urządzoną w nowym gmachu archiwum. Na wystawie eksponowano autografy królów polskich, źródła do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego, akty dotyczące powstań: kościuszkowskiego, listopadowego i styczniowego, procesu Filaretów oraz inne materiały ze zbiorów Archiwum Państwowego w Wilnie. W oddzielnej gablocie wystawiono dokumenty odnoszące się do osoby Józefa Piłsudskiego. Na ścianach umieszczono wykresy ilustrujące rozwój Archiwum w ciągu ostatniego dziesięciolecia⁴⁸.

⁴⁶ Pismo dyrektora Adama Łysakowskiego do Pana Kuratora Wileńskiego Okręgu Szkolnego w Wilnie, Wilno, dn. 14 IX 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 120.

⁴⁷ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 760–761.

⁴⁸ *Uroczyste poświęcenie Archiwum Państwowego w Wilnie i otwarcie wystawy archiwalnej*, „Słowo”, 1935, nr 249, 11 września, s. 5; *Uroczystość poświęcenia nowego gmachu Archiwum Państwowego i otwarcia wystawy archiwalnej*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 819–820; Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji...*, s. 24–25.

Wieczorem 18 września w Teatrze na Pohulance dla uczestników zjazdu dano bezpłatne przedstawienie. Wystawiono komedię pt. *Wszystkie prawa zastrzeżone*. Przed rozpoczęciem przedstawienia dyrektor teatru Mieczysław Szpakiewicz wygłosił mowę powitalną, skierowaną do uczestników zjazdu⁴⁹.

Trzeciego dnia zjazdu (19 września) po zakończeniu przedpołudniowych obrad w sekcjach, jego uczestnicy udali się na Cmentarz Na Rossie, gdzie najpierw złożyli hołd pamięci historyka, byłego profesora Uniwersytetu Wileńskiego Joachima Lelewela składając wieniec na jego grobie. Następnie prof. Stanisław Kościółkowski oprowadzał zebranych po cmentarzu, wskazując mogiły zasłużonych dla polskiej nauki i kultury działaczy, m.in. profesora wymowy i poezji na Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim Euzebiusza Słowackiego i profesora medycyny na tymże uniwersytecie Augusta Bécu, poety Władysława Syrokomli, działacza społecznego, filantropa Józefa Montwiłła i innych⁵⁰.

Tego samego dnia w lokalu Wydziału Teologicznego USB pod przewodnictwem prof. Stanisława Zajączkowskiego odbyło się posiedzenie, na którym byli obecni m.in. dyrektor naczelny Archiwów Państwowych Witold Suchodolski, kanclerz Kurii Metropolitalnej Wileńskiej, ks. Adam Sawicki, ks. profesor Czesław Falkowski i inni profesorowie Wydziału Teologicznego USB, a także pracownicy archiwów polskich. Zebrani wysłuchali referatu dr Zofii Olszamowskiej-Skowrońskiej o archiwach kościelnych i archiwaliach wyznaniowych w archiwach państwowych, a po przedyskutowaniu tych zagadnień uchwalili szereg postulatów. Zaś wieczorem 19 września w salach głównego gmachu USB miała miejsce tzw. „Czarna kawa” wydana dla uczestników i zaproszonych gości przez rektora Witolda Staniewicza⁵¹.

W dn. 20 września po ostatnim posiedzeniu plenarnym i zamknięciu zjazdu odbyła się wycieczka do Trok. Jej uczestnicy

⁴⁹ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 761–762.

⁵⁰ Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji...*, s. 37.

⁵¹ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 762.

zwiedzili ruiny zamku na wyspie (objaśnień udzielał inżynier architekt Jan Borowski, który kierował pracami konserwacyjnymi w tym miejscu), potem kościół parafialny Nawiedzenia NMP, karaimski dom modlitwy – kienesę (kenesę) i dom zarządu gminy karaimskiej. Po powrocie z Trok goście byli zaproszeni na herbatkę pożegnalną, urządzoną przez Koło Historyków Studentów USB przy wsparciu finansowym Komitetu Gospodarczego⁵².

Następnego dnia (21 września) rano część uczestników zjazdu udała się do Grodna na uroczyste otwarcie w tym mieście Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Goście najpierw zwiedzili miasto i jego zabytki. Za przewodnika służył Stanisław Kościółkowski, dla którego Grodno było rodzinnym miastem. Potem odbyło się inauguracyjne posiedzenie Grodzieńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, które zagał prezes Komitetu Organizacyjnego płk. Teodor Furgalski. Przemawiali wiceprezydent Grodna Roman Sawicki, prezes PTH prof. Stanisław Zakrzewski i przewodniczący zjazdu prof. Stanisław Kutrzeba. Następnie prof. Stanisław Kościółkowski wygłosił referat pt. „Rzut oka na działalność Antoniego Tyzenhauza, podskarbiego nadwornego litewskiego”. Następnie goście zostali zaproszeni na przedstawienie w Teatrze Miejskim, a potem na kolację urządzoną przez Zarząd m. Grodna. Późno w nocy goście wyjechali pociągiem w kierunku Warszawy⁵³.

Likwidacyjne posiedzenie Komitetu Gospodarczego w Wilnie odbyło się w dn. 12 listopada 1935 r., na którym nastąpiło zamknięcie rachunków i powzięcie uchwał dotyczących likwidacji prac Komitetu⁵⁴. Sprawozdanie z prac zamykających VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Wilnie sekretarz generalny zjazdu Kazi-

⁵² Tamże, s. 762; Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji...*, s. 41–45.

⁵³ *Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 762; *Program VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku*, Wilno 1935.

⁵⁴ *Sprawozdanie z działalności Komitetu Gospodarczego VI Powszechnego Zjazdu Historyków...*, s. 764.

mierz Tyszkowski złożył 16 grudnia 1935 r. na posiedzeniu Zarządu Głównego PTH, które miało miejsce w lokalu Seminarium Historii Polskiej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie⁵⁵.

Materiały zjazdu staraniem Polskiego Towarzystwa Historycznego zostały wydane drukiem w 1935 i 1936 r. we Lwowie jako *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie*. Dało to możliwość zawodowym historykom i miłośnikom historii ojczystej, którzy nie mogli bezpośrednio uczestniczyć na obradach zjazdu, zapoznać się z badaniami prowadzonymi przez międzywojennych historyków polskich, ich dorobkiem naukowym, a także z kwestiami wymagającymi dalszych badań⁵⁶.

Podsumowanie

VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich obradował w Wilnie w dn. 17–20 września 1935 r. Na zjazd do Wilna przybyło 618 osób: historyków naukowców, pedagogów i miłośników historii ojczystej. Działo osiem sekcji: I – Historia polityczna, II – Historia prawa, III – Historia społeczna i gospodarcza, IV – Historia wojskowości, VI – Nauki pomocnicze historii, VII – Historia starożytna, VIII – Nauczanie historii. Na posiedzeniach plenarnych i sekcyjnych wygłoszono przeszło 50 referatów, przedyskutowano szereg ważnych zagadnień, uchwalono wiele różnych rezolucji. Posłuchać referatów oprócz samych uczestników zjazdu przychodzili liczni słuchacze: studenci, nauczyciele, duchowni, dziennikarze. Zjazd był ważnym wydarzeniem w naukowym i kulturalnym życiu międzywojennego Wilna, sprzyjał szerzeniu wiedzy naukowej, wymianie myśli i poglądów, nawiązaniu kontaktów między uczonymi z różnych ośrodków naukowych. Dużym zainteresowaniem zarów-

⁵⁵ *Sprawy Towarzystwa: Posiedzenie członków lwowskich Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 765.

⁵⁶ *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie, 17–20 września 1935 r.*, t. 1: *Referaty*, przygotował Feliks Pohorecki, Lwów 1935, t. 2: *Protokoły*, red. Feliks Pohorecki i Kazimierz Tyszkowski, Lwów 1936.

no wilnian, jak i gości cieszyły się zorganizowane z okazji zjazdu imprezy: przyjęcia, wystawy, zwiedzanie miasta, wyjazdy do Trok i Grodna.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius (Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, Dział Rękopisów, dalej: VUB, RS)
- Archiwum Ordynacji Nieświeskiej Książąt Radziwiłłów do Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie [komunikuje o przesłaniu eksponatów na wystawę „Polska i Litwa w łączności dziejowej”], Nieśwież-Zamek, dn. 5 sierpnia 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 104.
- Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie Adam Łysakowski do Dyrekcji Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie [o wysłaniu z powrotem eksponatów, wypożyczonych na wystawę w Wilnie], Wilno, dn. 5 X 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 104.
- Muzeum im. Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie do Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej [potwierdza odbiór portretu Jana Karola Chodkiewicza, wypożyczonego Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie na wystawę historyczną], Lwów, 18 X 1935, VUB, RS, F47–852/23, k. 104.
- Muzeum Książąt Czartoryskich do dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie [o wysłaniu eksponatów na wystawę „Polska i Litwa w łączności dziejowej”], Kraków, dn. 26 sierpnia 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 58.
- Pismo dyrektora Adama Łysakowskiego do Pana Kuratora Wileńskiego Okręgu Szkolnego w Wilnie, Wilno, dn. 14 IX 1935 r., VUB, RS, F47–852/23, k. 120.

Źródła drukowane

- Program VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku*, Wilno 1935.
- Sprawozdanie z działalności Komitetu Gospodarczego VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, s. 763–764.
- Sprawy Towarzystwa: Posiedzenie członków lwowskich Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 765.
- Sprawy Towarzystwa: Posiedzenie Stałej Delegacji Zjazdu Historyków Polskich*, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 764.

Statut Polskiego Towarzystwa Historycznego przyjęty reskryptem Województwa Lwowskiego z dnia 31 sierpnia 1924 r., „Kwartalnik Historyczny”, 1925, t. 39, s. 185–190.

Prasa

Przed Zjazdem Historyków w Wilnie, „Słowo”, 1935, nr 252, 14 września, s. 3.
Uroczyste poświęcenie Archiwum Państwowego w Wilnie i otwarcie wystawy archiwalnej, „Słowo”, 1935, nr 249, 11 września, s. 5.
VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, „Słowo”, 1935, nr 244, 6 września, s. 3.

Opracowania

Alexandrowicz Stanisław, *Profesor Leonid Żytkowicz (17 lipca 1910–4 grudnia 1991)*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica”, 1994, t. 6, s. 3–10.
Biliński Piotr, *Stanisław Kutrzeba (1876–1946). Biografia naukowa i polityczna*, Kraków 2011.
Brensztejn Michał, *Wystawa historyczna „Polska i Litwa w łączności dziejowej” (do roku 1863) w Wilnie we wrześniu 1935*, Wilno 1936 (Wydawnictwa Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, nr 10).
Czapiuk Alina, *Spotkanie historyków w międzywojennym Wilnie. O VI Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich*, „Białostockie Teki Historyczne”, 2010, t. 8, s. 159–168.
Ilgiewicz Henryka, *Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Annales Collegii Nobilium Opolienses”, 2021, nr 10, s. 63–84.
Kozłowski Michał, *Wychowawca i nauczyciel. O uczniach Stanisława Kościalkowskiego*, [w:] *Stanisław Kościalkowski pamięci przywrócony*, red. Małgorzata Dąbrowska, Warszawa–Łódź 2016, s. 130–179.
Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku, „Kwartalnik Historyczny”, 1935, t. 49, z. 1–4, s. 728–765.
Mańkowski Alfons, *Z nad Wilji: wspomnienia uczestnika Zjazdu Historyków Polskich z 17–20 września 1935*, Pełpin 1936.
Modelski Teofil Emil, *Naukowa działalność śp. Stanisława Zakrzewskiego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1936, t. 50, s. 193–221.
Pamiętnik III Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie: urządzony przez Towarzystwo Historyczne Lwowskie w dniach 4, 5 i 6 czerwca 1900, t. 1: *Referaty*, Kraków 1900; t. 2: *Protokoły obrad*, Kraków, 1901.
Pamiętnik IV Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925, t. 1: *Referaty*, Lwów 1925; t. 2: *Protokoły*, wydał Kazimierz Tyszkowski, Lwów, 1927.

- Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie, 28-go listopada do 4-go grudnia 1930 r.*, t. 1: *Referaty*, Lwów 1930; t. 2: *Protokoły*, Lwów 1931.
- Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie, 17–20 września 1935 r.*, t. 1: *Referaty*, przygotował Feliks Pohorecki, Lwów 1935, t. 2: *Protokoły*, red. Feliks Pohorecki i Kazimierz Tyszkowski, Lwów 1936.
- Piątkowski Andrzej, *Zarys życia i działalności Profesora Leonida Żytkowicza*, „Czasy Nowożytne”, 2000, t. 9/10, s. 9–15.
- Sierżega Paweł, *Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Wilnie (1925–1939)*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 2022, nr 1, s. 51–79.
- Uroczystość poświęcenia nowego gmachu Archiwum Państwowego i otwarcia wystawy archiwalnej*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 819–820.
- VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 816–819.
- Wierzbicka Maria, *Kutrzeba Stanisław (15.XI.1876 Kraków – 7.I.1946 tamże), historyk prawa, wydawca źródeł*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. Marii Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 282–283.
- Wierzbicka Maria, *Zakrzewski Stanisław*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. Marii Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 571–572.
- Zajączkowski Stanisław, *Stanisław Zakrzewski 1873–1936*, „Ateneum Wileńskie”, 1936, t. 11, s. 905–944.
- Żytkowicz Leonid, *Moje wspomnienia o profesorach historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. Ludwik Piechnik i Kazimierz Puchowski, Kraków 1996, s. 61–64.
- Żytkowicz Leonid, *Wileński Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego 1925–1939*, „Zapiski Historyczne”, 1986, t. 51, z. 4, s. 9–29.

6th General Congress of Polish Historians in Vilnius (September 17–20, 1935)

Summary

The 6th General Congress of Polish Historians convened in Vilnius on September 17–20, 1935. A total of 618 people attended the congress in Vilnius: academic historians, scholars, educators, and enthusiasts of Polish history. Eight sections were active: I. Political History, II. Legal History, III. Social and Economic History, IV. Cultural History, V. Military History, VI. Auxiliary Sciences of History, VII. Ancient History, VIII. History Teaching. More than 50 papers

were presented at the plenary and sectional sessions, numerous important issues were discussed, and many resolutions were adopted. In addition to the official congress participants, many listeners attended the presentations, including students, teachers, clergy, and journalists. The congress was an important event in the scholarly and cultural life of interwar Vilnius, fostering the dissemination of scientific knowledge, the exchange of ideas and views, and the establishment of contacts among scholars from various academic centers. The events organized on the occasion of the congress, including receptions, exhibitions, theater visits, and excursions to Trakai and Grodno, attracted considerable interest from both the residents of Vilnius and visiting guests. The proceedings of the congress were published in print in 1935 and 1936 in Lviv through the efforts of the Polish Historical Society. These publications enabled professional historians and enthusiasts of national history who were unable to attend the sessions in person to become acquainted with the research conducted by Polish historians of the interwar period, their scholarly achievements, and the issues requiring further study.

Keywords: Vilnius, historical research, historians' congresses, the 6th General Congress of Polish Historians in Vilnius, the Polish Historical Society

VI Lenkijos istorikų visuotinis suvažiavimas Vilniuje (1935 m. rugsėjo 17–20 d.)

Santrauka

VI Lenkijos istorikų visuotinis suvažiavimas vyko Vilniuje 1935 m. rugsėjo 17–20 d. Į suvažiavimą atvyko 618 dalyvių: mokslininkų, pedagogų ir istorijos mylėtojų. Suvažiavimo metu veikė aštuonios sekcijos: I. Politinė istorija, II. Teisės istorija, III. Visuomenės ir ūkio istorija, IV. Kultūros istorija, V. Karo istorija, VI. Pagalbiniai istorijos mokslai, VII. Senovės istorija, VIII. Istorijos mokymas. Plenariniuose ir sekcijų posėdžiuose buvo pristatyta daugiau nei 50 pranešimų, aptarta daug svarbių klausimų, priimta daugybė rezoliucijų. Be suvažiavimo dalyvių, pasiklausyti pranešimų ateidavo studentai, dėstytojai, mokytojai, dvasininkai ir žurnalistai. Suvažiavimas buvo reikšmingas įvykis tarpukario Vilniaus mokslo ir kultūros gyvenime, skatinęs mokslinių žinių sklaidimą, apsikeitimą idėjomis, mokslinių kontaktų užmezgimą. Suvažiavimo proga taip pat buvo organizuoti įvairūs renginiai: priėmimai, parodos, apsilankymas teatre, išvykos į Trakus ir Gardiną. Lenkijos istorikų draugijos pastangomis suvažiavimo protokolai ir referatai buvo išleisti 1935 ir 1936 m. Lvoje. Tai suteikė profesionaliems istorikams ir istorijos mylėtojams, kurie negalėjo tiesiogiai dalyvauti suvažiavimo posėdžiuose, galimybę susipažinti su tarpukario Lenkijos istorikų atliktais tyrimais, jų moksliniais pasiekimais, tai pat klausimais, reikalaujančiais tolesnių tyrimų.

Raktažodžiai: Vilnius, istoriniai tyrinėjimai, istorikų suvažiavimai, VI Lenkijos istorikų visuotinis suvažiavimas Vilniuje, Lenkijos istorikų draugija

VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Wilnie (17–20 września 1935 r.)

Streszczenie

VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich obradował w Wilnie w dn. 17–20 września 1935 r. Na zjazd do Wilna przybyło 618 osób: historyków naukowców, pedagogów i miłośników historii ojczystej. Działo osiem sekcji: I. Historia polityczna, II. Historia prawa, III. Historia społeczna i gospodarcza, IV. Historia kultury, V. Historia wojskowości, VI. Nauki pomocnicze historii, VII. Historia starożytna, VIII. Nauczanie historii. Na posiedzeniach plenarnych i sekcyjnych wygłoszono przeszło 50 referatów, przedyskutowano szereg ważnych zagadnień, uchwalono wiele różnych rezolucji. Posłuchać referatów oprócz samych uczestników zjazdu przychodzili liczni słuchacze: studenci, nauczyciele, duchowni, dziennikarze. Zjazd był ważnym wydarzeniem w naukowym i kulturalnym życiu międzywojennego Wilna, sprzyjał szerzeniu wiedzy naukowej, wymianie myśli i poglądów, nawiązaniu kontaktów między uczonymi z różnych ośrodków naukowych. Dużym zainteresowaniem zarówno wilnian, jak i gości cieszyły się zorganizowane z okazji zjazdu imprezy: przyjęcia, wystawy, zwiedzanie teatru, wyjazdy do Trok i Grodna. Materiały zjazdu staraniem Polskiego Towarzystwa Historycznego zostały wydane drukiem w 1935 i 1936 r. we Lwowie. Dały one możliwość zawodowym historykom i miłośnikom historii ojczystej, którzy nie mogli bezpośrednio uczestniczyć na obradach zjazdu, zapoznać się z badaniami prowadzonymi przez międzywojennych historyków polskich, ich dorobkiem naukowym, a także z kwestiami wymagającymi dalszych badań.

Słowa kluczowe: Wilno, badania historyczne, zjazdy historyków, VI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Wilnie, Polskie Towarzystwo Historyczne